

Института государства и права Российской академии наук. — 2008. — № 1. — С. 108–121.

11. Гордон Л. А. На пути к социальному партнерству. Развитие социально-трудовых отношений в современной России / Л. А. Гордон. — М. : ИНФРА, 1998. — 219 с.

12. МОТ: Объединение и организация в целях социальной справедливости : доклад Генерального директора. — Женева : МБТ, 2004.

13. Процевський В. О. Приватно-правове та публічно-правове регулювання соціально-трудоу відносин : монографія / В. О. Процевський. — Х. : ХНАДУ, 2012. — 332 с.

14. Кодифікація трудового законодавства України : монографія / [Н. М. Хуторян, О. Я. Лаврів, С. В. Вишневецька та ін.] ; [за ред. Н. М. Хуторян]. — Х. : ФІНН, 2009.

15. Киселев И. Я. Зарубежное трудовое право : учеб. для вузов / И. Я. Киселев. — М., 1999.

16. Трудовое право России / под ред. С. Ю. Головиной, М. В. Молодцова. — М., 2008.

17. Трудовое право России / под ред. А. М. Куренного. — М., 2004. — С. 126 ; Комментарий к Трудовому кодексу Российской Федерации / под ред. О. М. Смирнова. — М., 2005. — С. 80–81.

УДК 343.791+346

В. Курило,

доктор юридичних наук, професор, директор навчально-наукового інституту земельних ресурсів та правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України

Ю. Чиж,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри Національної академії внутрішніх справ

ГУМАНІЗАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З прийняттям Конституції України у нашій державі було створено надійний фундамент для подальшого розвитку і зміцнення України як демократичної, соціальної, правової держави. Серед нагальних проблем сьогодення одним із найважливіших і складних для суспільства залишається питання протидії порушенням у сфері господарської діяльності. Аналіз ситуації свідчить про досить велику розповсюдженість порушень у даній сфері, що негативно впливає на соціально-економічні реформи, рівень добробуту населення, розвиток держави та її національну безпеку загалом.

Проте аналіз чинного законодавства України свідчить про наявність в ціло-

му належної кількості нормативно-правових актів в економічному блоці. Але ефективність правової бази може бути лише за умови її постійного вдосконалення відповідно до сучасних реалій економічного розвитку держави. Вона має, з одного боку, ґрунтуватися на положеннях чинного цивільного та господарського законодавства, що регулює здійснення господарської діяльності та є досить динамічним, з іншого, — оперативно змінюватися відповідно до потреб правозастосовної практики щодо протидії новим формам порушень у цій сфері.

Як наслідок та з метою вдосконалення діючого законодавства щодо да-

ної сфери суспільних відносин прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» [3], в якому, зокрема, положення ст. 166-1 КУпАП «Порушення порядку зайняття діяльністю з надання фінансових послуг» викладено в такій редакції:

Здійснення банківської діяльності, банківських операцій або іншої діяльності з надання фінансових послуг без набуття статусу фінансової установи чи без спеціального дозволу (ліцензії), якщо законом передбачено набуття статусу фінансової установи чи одержання спеціального дозволу (ліцензії) для здійснення зазначених видів діяльності, або з порушенням умов ліцензування — тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Дії, передбачені ч. 1 вказаної норми, пов'язані з отриманням доходу у великих розмірах, — тягнуть за собою накладення штрафу від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Отримання доходу у великих розмірах має місце, коли його сума у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Об'єктом даного правопорушення є суспільні відносини у сфері банківської діяльності, банківських операцій та діяльності з надання фінансових послуг. Основним безпосереднім об'єктом є порядок здійснення банківської діяльності, банківських операцій, надання фінансових послуг. Додатковим об'єктом можуть бути засади добросовісної конкуренції, законні інтереси споживачів.

Об'єктивна сторона виражається в здійсненні банківської діяльності без набуття статусу фінансової установи чи без спеціального дозволу (ліцензії); здійснення зазначеної діяльності з порушенням умов ліцензування.

Дане правопорушення має бланкетну диспозицію, яка відсилає до конкретних нормативних актів, серед яких Господарський кодекс України, Закон Украй-

ни «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців», Закон України «Про банки і банківську діяльність» тощо.

Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» під господарською діяльністю розуміється будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, юридичних осіб, а також фізичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язана з виробництвом (виготовленням) продукції, торгівлею, наданням послуг, виконанням робіт [9]. Натомість Господарський кодекс України визначає поняття «господарської діяльності» ширше, а саме, це діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [1].

Слід зазначити, що дія цього Закону не розповсюджується на банківську діяльність. Натомість, ст. 19 Закону України «Про банки і банківську діяльність» говорить про те, що жоден банк не може здійснювати свою діяльність до моменту одержання відповідної ліцензії Національного банку України. Відповідно до вказаної норми, забороняється здійснювати одночасно діяльність по залученню вкладів та інших коштів, що підлягають поверненню, і наданню кредитів, а також вести рахунки [2].

Ліцензією є документ державного зразка, який засвідчує право суб'єкта господарювання-ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов.

Ліцензування — це видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усу-

нення порушень законодавства у сфері ліцензування.

Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування (ст. 9 вказаного Закону) [9].

Ліцензійні умови являють собою установлений з урахуванням вимог законів вичерпний перелік організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при провадженні видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Порядок дотримання ліцензійних вимог закріплюється ст. 8 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»: суб'єкт господарювання зобов'язаний здійснювати свою діяльність, яка підлягає ліцензуванню, з виконанням передбачених умов. У разі, якщо для провадження певних видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, необхідні особливі вимоги щодо будівель, приміщень, обладнання, інших технічних засобів, такі вимоги включаються до ліцензійних умов та потребують обов'язкового виконання [9].

Під порушенням умов ліцензування розуміється недотримання винним тих організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, які є обов'язковими для виконання при провадженні видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню (наприклад, здійснення господарської діяльності на території адміністративно-територіальної одиниці, яка не вказана у ліцензії, або встановлено факт передачі ліцензії чи її копії іншій юридичній або фізичній особі для провадження господарської діяльності). Порушенням умов ліцензування визнається також порушення порядку одержання ліцензії на певний вид господарської діяльності.

Ліцензійні умови є нормативно-правовим актом, який затверджується

спільним наказом спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування та органу ліцензування. Вони можуть стосуватися кваліфікаційних вимог до працівників суб'єктів господарювання, їх кількості; особливих вимог щодо будівель, приміщень, обладнання, інших технічних засобів, матеріально-технічної бази тощо.

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [11] фінансова установа — юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, — інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг.

Фінансова послуга — операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.

Ринки фінансових послуг — це сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів. Фінансовими вважаються такі послуги: випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх

обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків; довічне управління фінансовими активами; діяльність з обміну валют; залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення; фінансовий лізинг; надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту; надання гарантій та поручительств; переказ коштів; послуги у сфері страхування та у системі накопичувального пенсійного забезпечення; торгівля цінними паперами; факторинг та інші операції.

Фінансові послуги надаються фінансовими установами, а також, якщо це прямо передбачено законом, фізичними особами — суб'єктами підприємницької діяльності. Виключне право або інші обмеження щодо надання окремих фінансових послуг встановлюються законами про діяльність відповідної фінансової установи та нормативно-правовими актами державних органів, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг. Можливість та порядок надання окремих фінансових послуг юридичними особами, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, визначаються законами та нормативно-правовими актами державних органів, що здійснюють регулювання діяльності фінансових установ та ринків фінансових послуг, виданими в межах їх компетенції [11].

Під банківською діяльністю слід розуміти залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [2]. Банком визнається юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності зазначені операції. Банк має право здійснювати банківську діяльність тільки після отримання банківської ліцензії, яка надається Національним банком України [6].

Крім операцій, які становлять банківську діяльність, банк має право здійснювати такі банківські операції: операції з валютними цінностями; емісію власних цінних паперів; організацію

купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені; надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг); лізинг; послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів; випуск, купівлю, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток; надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій.

До небанківських фінансових установ належать кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії, інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг. Державне регулювання ринків фінансових послуг здійснюється: щодо ринку банківських послуг — Національним банком України; щодо інших ринків фінансових послуг — Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України.

Під доходом розуміють чистий дохід — всю суму надходжень від виробництва продукції, виконання робіт чи надання послуг з урахуванням витрат, пов'язаних із здійсненням такої діяльності (придбання сировини та інших товарно-матеріальних цінностей, оренда приміщень, витрати на транспортні засоби, оплата праці тощо). Дохід суб'єкта господарювання є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань. Фактичні

дані, що підтверджують розмір отриманого доходу, можуть встановлюватись за допомогою висновків експерта, актів документальної перевірки виконання податкового законодавства, матеріалів ревізії фінансово-господарської діяльності [1].

Суб'єктом правопорушення є: фізичні осудні особи незалежно від громадянства, які досягли 16-річного віку; посадові особи юридичних осіб — підприємницьких та інших господарських структур, які приймають та (або) реалізують рішення про оформлені ліцензії або з порушенням умов ліцензування, а також службові особи, які не забезпечили отримання підприємством, установою чи організацією ліцензії, хоч цей обов'язок покладался на них нормативними актами, установчими документами або трудовим договором.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується прямим умислом. Зміст ст. 167 КУпАП «Введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів» викладений таким чином [3]: «Введення в обіг (випуск на ринок України, в тому числі з ремонту) або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, сертифікатів відповідності, норм, правил і зразків (еталонів) щодо безпечності, якості, комплектності та упаковки (за винятком випадків, передбачених законодавством України), — тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, громадян — власників підприємств чи уповноважених ними осіб від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Об'єктом посягання є суспільні відносини у сфері стандартизації, якості продукції та сертифікації тощо. Родовим об'єктом для цієї категорії правопорушень можна вважати суспільні відносини у сфері захисту прав споживачів, оскільки будь-які діяння, що призводять до випуску і реалізації неякісної чи нестандартної продукції, врешті-решт, завдають шкоди саме споживачеві.

Об'єктивна сторона полягає у введенні в обіг, випуску на ринок, з ремонту,

або реалізації продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, сертифікатів відповідності, норм, правил і зразків (еталонів) щодо якості, комплектності та упаковки (за винятком випадків, передбачених законодавством України). Диспозиція даного правопорушення є бланкетною.

Введення продукції в обіг — означає будь-яке платне або безоплатне постачання продукції для її розповсюдження, споживання (використання) на ринку України [5]. Відповідно до Закону України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції» [4]:

— продукція — будь-яка продукція (товари) вітчизняного виробництва або імпортована на митну територію України, призначена для споживання та (або) виробництва іншої продукції, у тому числі напівфабрикати і сировина, а також матеріали, які використовуються у процесі її виробництва, зберігання, транспортування, реалізації, пакування та маркування;

— обіг продукції — рух продукції шляхом переходу права власності на неї починаючи з моменту введення її в обіг і закінчуючи споживанням, використанням або вилученням з обігу.

Відповідно до Закону України «Про захист прав споживачів» реалізація — це діяльність суб'єктів господарювання з продажу товарів (робіт, послуг) [8]. Відповідно до Закону України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» [7]:

— встановлені вимоги — вимоги, встановлені в технічних регламентах, стандартах, кодексах усталеної практики та технічних умовах;

— оцінка відповідності — доказування, що встановлені вимоги до продукції, процесу, системи, особи або органу виконано шляхом випробування, здійснення контролю або сертифікації;

— підтвердження відповідності — видача документа (декларація про відповідність або сертифікат відповідності) на основі рішення, яке приймається після проведення відповідних (необхідних)

процедур оцінки відповідності, що довели виконання встановлених вимог.

Згідно з Законом України «Про стандартизацію» [10] стандартизація — це діяльність, що полягає у встановленні положень для загального і багаторазового застосування щодо наявних чи можливих завдань з метою досягнення оптимального ступеня порядкування у певній сфері, результатом якої є підвищення ступеня відповідності продукції, процесів та послуг їх функціональному призначенню, усуненню бар'єрів у торгівлі і сприянню науково-технічному співробітництву.

Стандарт — документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги, дотримання яких є необов'язковим. Стандарт може містити вимоги до термінології, позначок, пакування, маркування чи етикетування, які застосовуються до певної продукції, процесу чи послуги.

Об'єктами стандартизації є продукція, процеси та послуги, зокрема матеріали, складники, обладнання, системи, їх сумісність, правила, процедури, функції, методи чи діяльність, персонал і органи, а також вимоги до термінології, позначення, фасування, пакування, маркування, етикетування.

Національний знак відповідності продукції національним стандартам — знак, який засвідчує відповідність позначеної продукції всім вимогам стандартів, які поширюються на цю продукцію. Опис і правила застосування знака відповідності продукції національним стандартам встановлюються центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації.

Сертифікат — це документ, що засвідчує високий рівень його якості, відповідність вимогам міжнародних стандартів. Продукція, яка ввозиться і реалізується на території України, обов'язково має відповідати вимогам норм і стандартів, що діють в Україні. Така відповідність

має підтверджуватися сертифікатом відповідності чи свідоцтвом про визнання відповідності, виданим або визнаним центральним органом виконавчої влади з питань технічного регулювання або акредитованим в установленому порядку органом із сертифікації, який уповноважений на здійснення цієї діяльності в законодавчо регульованій сфері.

Суб'єкт правопорушення — спеціальний. Ними є посадові чи уповноважені особи. Суб'єктивна сторона характеризується як умислом, так і необережністю.

Ключові слова: правопорушення, господарська діяльність, банки, фінансові послуги, ліцензування, стандарт.

У статті проаналізовано внесені зміни і доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення у сфері господарської діяльності у порівнянні з положеннями діючих нормативно-правових актів. Розглянуто ст. ст. 166-1 та 167 Кодексу України про адміністративні правопорушення відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності».

В статье проанализированы внесенные изменения и дополнения в Кодекс Украины об административных правонарушениях в сфере хозяйственной деятельности в сопоставлении с положениями действующих нормативно-правовых актов. Рассмотрены ст. ст. 166-1 и 167 Кодекса Украины об административных правонарушениях в соответствии с Законом Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно гуманизации ответственности за правонарушения в сфере хозяйственной деятельности».

The paper analyzes the changes and additions to the Code of Administrative Violations in the field of economic

activity in relation to the provisions of existing laws and regulations. Considered art. 166-1 and 167 of the Code of Administrative Offences, in accordance with the Law of Ukraine «On amendments to some legislative acts of Ukraine on the humanization of responsibility for violations in the sphere of economic activity».

Література

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.
2. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 груд. 2000 р. : зі змінами та допов. // Відомості Верховної Ради України. — 200. — № 5–6. — Ст. 30.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : Закон України // Офіційний вісник України. — 2011. — № 98. — Ст. 9.
4. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції : Закон України від 14 січ. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 12. — Ст. 95.
5. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції : Закон України від 19 трав. 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 47. — Ст. 531.
6. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців : Закон України від 15 трав. 2003 р. : зі змінами та допов. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 31–32. — Ст. 263.
7. Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції : Закон України від 2 груд. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 21. — Ст. 144.
8. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 трав. 1991 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 30. — Ст. 379.

9. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 1 черв. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — № 36. — Ст. 299.
10. Про стандартизацію : Закон України від 17 трав. 2001 р. : зі змінами та допов. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 31. — Ст. 145.
11. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 лип. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 1. — Ст. 1.
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1984. — № 51. — Ст. 1122.
13. Положення про надання окремих фінансових послуг юридичними особами — суб'єктами господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами : затв. розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 21 від 22 січ. 2004 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.us.com.ua/index.php?Pageid=1375.
14. Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій : затв. постановою Правління Національного банку України № 275 від 17 лип. 2001 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0730-01.
15. Положення про порядок видачі банкам ліцензії на здійснення банківських операцій : затверджене постановою Правління Національного банку України № 181 від 6 трав. 1998 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0373-98.
16. Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень : затв. постановою Правління Національного банку України № 375 від 31 серп. 2001 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0906-01.